

FRANSA'DA 1789 ÖNCESİ EĞİTİM (1)

Yazan : Felix PONTEIL

Çeviren : Dr. Saffet BİLHAN

Kamu hukuku öğrenimi, Fransa'da, üniversite dışında gelişiyor. Böylece, kamu hukuku ile hukuk tarihini birbirlerine karıştırma zorunluğu, kendiliğinden belirleniyor. Mapeau, «Hukuk fakülteleri yönetmeliğini içeren proje» (1770) sinde şunu yazıyor: Hangi koşulların içinden geldikleri bilinmeksizin, kanunların gerçek ruhuna nüfuz edilemez; bu nedenle tarih öğrenimi, hukuk öğreniminin bir bölümü haline geliyor. «Fransa kamu hukuku ile ilgili bütün belgelerin bir yerde toplanmasını teklif eden ve teklifi Kral tarafından onaylanan avukat Noreau'nun baskısı ile arşiv kaynaklarının taranma ve tasnifi başladı. Biginler ve Saint-Maur rahipleri, yardımları ile katkıda buldular. 1781 de, Fransız Adalet Bakanlığına bağlı olarak, yasama, tarih ve kamu hukuku Kütüphanesi ve deposu kuruluyor. Faaliyet kanunlarını, bilimsel olarak ortaya koyan bir mecmuanın kaleme alınması amacı ile, üniversitenin yanında, 1764 ten 1770 tarihine kadar, kamu hukuku konusunda konferanslar veriliyor. Fakat bu mecmuanın tümü yayınlanmıyor. Sorun, 1770 tarihinden sonra, kraliyet Koleji çerçevesinde yeniden ele alınıyor. Kolej müfettişi, tabii hukuk ve siyasi toplumların kuruluş ilkeleri konusu üzerinde bir ders açtırmayı öneriyor. Maupeau, Fakültenin sözlü eğitimi ile değil, fakat, malumatları, düşünce sapmalarını önceden ikaz edecek ve muhayyileleri içerecek, aydın ve yetkisi benimsenmiş bir kitap tarafından, anayasanın temel esaslarını örten perdenin yırtılmasını arzuluyordu. Louis XV in verdiği kararla, kraliyet Kolejinde bir kamu hukuku kürsüsünün açılması gerçekleşti (1773). Yabancı dinleyiciler tarafından izlenen öğretim, 1773 ten 1796 ya kadar sürdü. Bundan başka da yeni bir şey gerçekleşmedi.

Yarı yüzyıla damgasını vuran fevkalâde oluşum ortasında,

(1) Başlangıç kısmı, Eğitim Fak. Dergisi, 1978 c. 10 sayı 1-2, s. 143-164 te yayınlandı.

hangi yöne bakılırsa bakılsın, üniversitenin yeni kurumlara kapalı olduğu görülür. Siyasî, iktisadî ve toplumsal kurumlar, âdet ve çehiyle olan şeylerin durumunu sarsıyor. Hangi alanda olursa olsun, yenilik arzeden herşey, halkın büyük ilgisini çekiyor. Üniversiteler yavaş davranıyorlar. Uçurumun ucuna gelmişler ve hâlâ, alışık oldukları yavaş vitesle yürüyorlar. Profesörler, skolastik tartışmalarla zaman öldürmektedirler. Tasım (kıyas) muzaffer olmaktadır. Zira, büyük ve taze bir akım, edebiyat dünyasının ortasından geçmektedir.

Akademiler çoğalıyor. Bunlar, taşranın entellektüel gereksinimlerine cevap veremiyen üniversitelerin gün ışığına çıkmasından doğmuşlardır. Akademilerin etkinlikleri, ister bilimler, ister latince sorunu konusunda olsun, çok büyüktür. Bunlar, fikir ve araştırma merkezleridir. Birçok tarihi, bedii, iktisadî ve toplumsal eserlerin kaleme alınmasını teşvik ediyorlar. Üyelerinin zengin kütüphaneleri vardır. Bu kütüphaneler, teknik ve buluşlarla ilgili birçok proje kabul ediyorlar. Kütüphanelerde, bu projelerden birkaç örnek bulunur. Besançon akademisinde, latince yanlısı olanlarla, fransızca yanlısı olanlar arasındaki mücadele, önemli yankılara neden oluyor. Kolejlerde latince aleyhindeki mücadele, (biret dini kuruluş olan) Oratorion ve Benedictin'ler tarafından yürütülüyor. Besançon kentinde, «Eğitim Plânı» başlıklı bir eserin yazarı olan rahip Coyer tarafından bu mücadele, kolejlerin dışına taşırılmıştır. Rahip bu konuda şöyle diyor: «Latincenin bunca öğretiminden sonra, öğrencileriniz arasından yüz kişiyi gelişi güzel alsam, Çiçeron, Tit-Live, Horace, Juvenal gibi yazarları açsam Latincecileriniz arasından bunları anlayan on kişi bulamam». Akademide Philippon de la Madeleine, «Kolejlerde Eğitim» adlı eserinde: «Bizim Kolejlerin kuruluş nedeni, ilâhiyatçılar, doktorlar, ve hukukçular yetiştirmektir; halbuki burada latince ve birazcık da yunancadan başka bir şey öğretilmiyor. Bu diller, subay, maliyeci, tüccar, eşraf ve sanatkârın ne işine yarıyacak?... Bir insan olarak öğrenmesi gereken şeyi çocuğa öğretin». Akademi, 1762 de sınav için, latince olarak verilen bir demeci reddediyor: «Kurucusu ve bizzat akademinin amacı, fransızcanın dil güzelliğini daima teşvik etmek olmuştur». Jean Cousin, latince ve fransızca kavgasının sadece «yunan - latin dehasına karşı bir

çeşit milli düşünce, eski putperest anlayışına karşı hristiyan düşüncesi, taklit saplantısının benimsettiği - buyunduruğu atmak için kişisel eğilim olmadığını ve fakat, akılcı eleştiri ile beslenen bir nevi bağımsızlık isteği ve bilimler alanında insan düşüncesinin başardığı ilerlemelere saygı olduğunu «güzel bir şekilde ortaya koydu. Yüksek düzeyde din adamlarını, asilleri, eşrafı, şairleri çatısı altında toplayan Angers Akademisi, tabii bilimler, iktisadi siyaset, tarih, toplumsal sorunlar gibi konulara yöneliyor ve eğitimle meşgul oluyor: Başkan Roland'ın Eğitim Plânı, ve Trouillard'ın Mukayeseli Kamu Eğitimi ve Özel Eğitim eserlerinde olduğu gibi. Angers kentinde sanayi ve ticareti teşvik etme çareleri konusunu inceleyen küçük eşraftan Viger adında biri, mahkeme kararıyla asalet dağıtılmasına, Kilise mensubunun zenginlik birikimine karşı geliyor ve üniversite tarafından verilen bilgiler ile ticaretin hesap anlayışı arasındaki kopukluğun eleştirisini yapıyor, özellikle öğrenimin uygulama yönteminde köklü bir değişme istiyor ve şöyle diyor: «Ne hukukcu ne avukat olmaya yöneltebildiğimiz gençlerimizi yıllarca hukuk okullarında sürükleyip, sonuçta Angers'nin burjuvazisi arasına sokacağımıza bu zamanlarını, Nantes ticaret bürosunda, Berdeau'da veya diğer bir yerde geçirmelerini sağlıyalım.» Diğer bir örnek: Montauban akademisi, Voltaire'in düşmanı Lefranc de Pompignan'ın etkisi altında, felsefi akıma karşı, 1750 den sonra yeni bir vaziyet alıyor. Fiziokratik (zirata öncelik veren ekonomi sistemi) kuramlara taraftar olmaya başlayan akademi, bir yıl süreli bir dersi tarım sorunlarına hasrediyor. Artık akademiye, din konularına, sadece toplumsal ve ahlâki açıdan yer veriliyor, ve mekanik sanatlara büyük ilgi göstermeğe başlıyor. 1771 den sonra, artık Lefranc de Pompignan'ın akademiye sözü geçmiyor, akademi, elemanlarını daha ziyade liberaller arasından seçmeğe başlıyor. Fransız Akademisi de bunların eline geçiyor. Halbuki bu akademi yüzyılın başında yeni görüşlere karşı idi; katı dindarlık postuna bürünmüş olup, mutlak monarşi ile anlaşabiliyordu. Fakat 1760-1770 yılları arasında, seçilmiş ondört filozoftan dokuzunu akademiye kabul ediyor. Marmontel'in seçiminden sonra, akademi kral ve klerje (kilise adamları) ile ihtilâfa düşüyorlar. Felsefeye taraftar olanlarla dindarlar arasında mücadele başlıyor. Akademi tamamiyle değişmiştir. Yüksek düzeyde edebiyatçılar

merkezi haline gelmiş, bir taraftan yeni edebiyat akımını temsil ederken bir taraftan da siyasi bir meclisin tavrını almıştır. Böylece üniversite duraklıyor ve halk ile üniversite arasında derin bir siper kazılıyor. Kolejlerde derbederlik sürüp gidiyor, öğretim yetersiz, araç-gereç noksandır. Her yerde, eğilim, öğretimin millileştirilmesi ve yonca tekelinin kaldırılması yönündedir.

Üniversite ile Jezvitler (Jesuites) arasında rekabet.

Üniversite ile Jezvitler arasında, XVI. yüzyıldanberi sessiz bir mücadele sürmektedir. Üniversite, krallık siyasetinin dalgalanmalarının etkisine uğruyor. Jesvitler ise, tehlike geçtiği veya kamuoyu değiştiği zaman yeniden saldırıya geçmek için, ortadan silinip kaybolmayı, pusuda beklemeyi çok iyi biliyorlar. 1609 yılında Henri IV, Parlemononun itirazına rağmen, Jezuitlere, Clermont kolejini açma izni vermişti. Fakat 1618 yılına kadar ihtiyatla beklediler. Nihayet kolej açılıyor. Paris ilâhiyat ve sanatlar fakültesi, Jezuitlerin derslerini izliyen öğrencilerin diplomalarının denkliğini kabul etmiyor ve onlara akademik derecelere, geçiş hakkı tanımıyor. Bu öğrenciler ise bir hile-i şeriye ile Tournon kolejinden üniversiteye, bilhassa Paris üniversitesine giriş haklarından yararlanmaları için denklik belgesi elde ediyorlar. Mücadele yeniden başlıyor, jezvitlerin ellerinde olan Montpellier üniversitesi hariç, bütün üniversiteler saldırıya geçiyorlar. Jezvitler geri çekiliyor (1626), fakat diğer bir girişime geçmek için: eskisinin karşısına yeni bir üniversite açmak, bir sanatlar fakültesi ile bir ilâhiyat fakültesini mevcut üniversitelerin karşısına çıkarmakla yeniden sahneye çıkıyorlar. Bunun üzerine üniversite, «Hz. İsa ashabı» adlı gruba bağlı bir ilâhiyatçının, İsânın çarmıha gerilmesi konusu üzerindeki, zararlı iddialarını dillerine dolayarak amansız hücumu geçiyor. Rektör, meş'um doktrinlerin, halkın ahlâki, hükümdarın ve özel kişilerin güveni için zararlı olacağını Paris parlementsuna gammazlıyor. Kral meclisi, 3 Mayıs 1644 tarihli bir kararla, onları cezalandırıyor. XIV. Louis iktidarı sırasında jezvitlerin öğretimi galip çıkıyor. Clermont koleji Kraliyet Kolejine yükseliyor. Louis XV. döneminde jezvitler güçlerini taşra üniversiteleri üzerinde yoğunlaştırıyorlar. Caen'da başarısızlığa uğruyor, Dijon'da ancak medenî hukuk öğretimi yap-

ma hakkını elde edebiliyorlar, Pau üniversitesini ele geçiriyorlar, fakat Paris rektörünün darbesi ile Reims'te, geri çekiliyorlar. Bu sırada taraftarlardan biri, üniversiteye sahip olmaya başlıyan janzenist'lerle sürdürülen mücadeleyi bırakıyor. Jezvitler ise Port-Royal (I)'i ortadan kaldırmışlardı. Milli duyguların da yardımı ile jezvitler sürülüyor ve Louis-le-Grand koleji, üniversitenin eline geçiyor.

Orta dereceli kolejler ve latince kavgası:

Eşrafın oğulları, çoğunluğu jezvitlerin yönetiminde olan kolejlere gidiyorlar. Bunların, Lyon'daki kolejleri, çatısı altında dokuzyüz öğrenci topluyor. Bunların pedagojisi güvenli, disiplinli sıkıdır. Gayret ve arzuyu değerlendirmeyi, tavır, hareket ve konuşmada terbiye ve nezaketi öğretmeyi biliyorlar. Spor ve güzel sanatlara yer veriyorlar Trénard'ın dediği gibi, «hristiyanlıkları samimi, insaniyetleri hikmet doludur.» Devrin ansiklopedizm alanından yararlanıyorlar. Öğretimlerinin açık ve belirgin amaçları vardır. Herşey, çocuğu gereksizliklere boğmayacak, gezilere, dinlenmeye seçme olanağı verecek biçimde düzenlenmiştir. Öğrenciler, yanlış pedagojik uygulamalar altında ezilmiyor yapılan eleştiriler kendisini ispatlayan bir pedagojik kurama değil, aynı zamanda uluslararası bir güç haline gelen bir dini topluluğa yönelikti. 1762 de siyaset onlara darbeyi indirdi. Bütün bunlarla birlikte, XVIII. yüzyıl ortalarına doğru, eski hümanizm ve eski dillerin öğretimi aleyhine bir dönüş oldu. Hareket, açıkca jezvitlerin öğretimine karşıdır. Jezvitlerin felsefede üstadları, Aristo ve Saint Thomas'dır. Düşünceler kıyas ile ifade olunur. Descartes'la bilhassa, onun muridi olan ve soyut akli muzaffer kılmak için skolastik düşünceyi yeren Malebranche'la mücadele etmektedirler.

1. Port-Royal: Bernardın doktrinine mensup kadınların Chevreuse (Seine-Oise) deki manastırır. Burası inzivaya çekilenler için bir sığınak olmuştur. Paskal ve Maistre de Sacy, Nicole, Arnatid, Lancelot v.b. gibi diğer bazı inziva erbabı bilginler, burada kendilerini düşünme hayatına bırakmışlar ve Grammaire de Port-Royal, Logique de Port-Royal gibi öğretimle ilgili önemli eserler yazmışlardır. Buranın münzevileri, sonradan janzenizm doktrinine bağlanmış ve kilise yetkilileri ile araları açılınca 1705 tarihinde Louis XV tarafından kapanmış ve manastırın kendisi de 1710 tarihinde yıkılmıştır. (çevirmen)

Lyon'da yerel yönetim, pedagojik yöntemleri yenilemek istiyor, ve üç kolej açmayı düşünüyor. Bunlardan ikisi, laikler, kilise mensupları bütün dini organların din adamları arasından bir yarışma sınavı ile eleman alacak, üçüncüsü ise, Dominicain'ler tarafından yönetilecekti. Bu nedenle ziraat, tıp, mimari konularındaki latince yazarlarını ve felsefe yazarları arasında ise Port-Röyal Mantığı, John Locke, Platon, Epictète tercih ediliyordu. Konsüla, hiç bir yararı olmayan ölmüş dillerin öğrenimini, felsefe diye adlandırılan cevherleri, soyut kavramları reddediyor. Bir üniversite, şehrin ticari yeteneğine tekabül edecek değildir. Hükümet daha ziyade modern bir öğretim düşünecektir, bir öğretim ki, eski dillere ancak iki yıl yer verecek, fakat yaşıyan dillere, gerçek bilimlere, geometri, matematik anatomi, astronomi, denizcilik, havacılık gibi derslere geniş yer verecektir. Eski genel tarih ve günümüze kadar olan modern tarih, kilise tarihi ve gallican (Fransız Kilisesi) özgürlük tarihi dersleri felsefenin yerine geçecektir.

Jezvitlerin mirası, Oratorien'ler ve Saint-Joseph rahiplerine geçti. Lyon ticaret çevresi Oratorien'lerin, faiz konusunda takındıkları doktrinal tutumdan kaygı duyuyordu. Kolejlerin yönetimi, arşövek'in başkanlığında büyük vikar (Piskopos vekili), feodal mahkemenin savcısı, iktidarın (konsüla) iki yargıcı ve halkın ileri gelenlerinden iki kişi olmak üzere oluşturulan bir daireye bırakılmıştı. Öğretim havai niteliğini yitiriyor, basit eğlence sanatları ortadan siliniyor Oratorien tarikatına mensup olanlar Jezvitlerin usulünü uyguluyorlar. Fransız yazarlarını okutuyorlar, Locke ve Condilac yöntemlerini uygulamaya koyuyor, ana dile gerekli bir yer veriyor; akılcılığı ve muhakemeyi geliştiriyor, fizik ve tabii bilimleri baş tacı yapıyorlar. Felsefeleri Descartes ve hatta Eflatun'dan esinlenmiştir. Tarih konusunda öğretim, halkları ve hükümetlerin örgütlerini incelemeğe yöneliyor. Halka yönelik konferanslar, Fransız örf ve adetleri, Amerikan ihtilali, İngiltere-Fransa rekabeti, Fransa'nın doğal ve siyasal coğrafyası gibi konulara ayrılıyor. Bu derslerin ve konferansların, bazılarına göre filozof taslaklığından çıkmış olması, bazılarına göre ise, gerçeğe dayanmaması biçimindeki eleştirilere rağmen büyük etkileri oldu. Mezheplerin papaz-öğretmen kurumları, bilimsel yönden pek ileri değildir. Lyon Hz. Yusuf tarikatı mensupları (Josephite), Descartes.

Malebranche, Leibnitz, Bayle, Spinoza felsefe sistemlerini cerehederek, skolastik düşünceye bağlı kaldılar, bunlar aynı zamanda Grenoble ve Nantua kentlerinde de öğretimlerini sürdürüyorlardı. Bununla beraber, bilimsel malzeme yönünden önemli olanaklara sahiptiler: Pedagojileri, geniş ölçüde gözlem ve deneye yönelikti. Mont de Marson ve Dax kolejlerinde öğretim yapan Barnabit tarikatı mensupları, bütün edebî konularda, jezvitler gibi latinceye dayanıyorlar ve Dekartçıların etkisiyle modernize edilmiş geleneksel felsefenin öğretimini sürdürüyorlar. Fakat janzenizm tarikatına bağlı kalıyorlar. Konsüllerin himayesinde olan tarbes doktrinine bağlı papazların koleji yeteri derecede gelişmiş bir öğretime sahiptir; fransızca, tarih ve coğrafya öğretimine birinci derecede yer veriyor. 1789 yılında, kolej yönetimi, konuşma dilinde, çaçeron, Quinte, Curce, Demosthéne Necker, Raynal ve Mirabeau ile uzlaşmaktan çekinmediler. Bearn katoliklerinin fetihlerini simgeliyen Lescar'da, 1725 yılında, Pau üniversitesine bağlanmayı elde eden kolej, Barnabit (Saint Paul tarikatına mensup papazlar)lere bırakılıyor ve bunlar üniversite unvanları veriyorlar. 1765 yılında, Parlamento Jezvitlerin yerine geçmek istiyor ve adaylığını koymayı kabul ediyor.

Jezvitler sürgün edilmişlerdi. Bunlar XVIII. yüzyılda bütün katolik devletlerini kapsıyan laikleştirme hareketinin kurbanlarıdır.

Jezvetlerin cezalandırılmaları, Kilisenin savunucusu olmaları ve kolejlerinde, herşeyden önce «Papanın saygınlığını» yüceltmeğe kararlı olmaları nedenine dayanmaktadır. Zira bunlar, kilisenin merkezileştirilmesine alet olmuşlar, bölgelerin ruhsal hayatına büyük hizmeti olan taşra konsüllerinin etkinliğini kısmen harab etmişlerdi. Toplumunu sarsmakta olan derin dalgalanmayı görmemişlerdi. Ne 1789 un özgürlükçü kişilerini yetiştirmeği bildiler, ne de öğrencilerini bağımsızlık ve insanî saygınlık doğrultusunda yönetebildiler. Tarihi derinliğine işlemiyorlar, ve öğrencilerine, eski monarşinin demokratik zihniyetini ve asalet ayrıcalığının kaynağını sergilemiyorlardı. Öğrencileri, Roma senatosunun nasıl işlediğini biliyorlardı, ama, Etats generaux (Kilise adamları, asalet ve eşraf sınıflarının

temsilcilerinden oluşan meclis) nun ne olduğundan ve oylama sistemlerinin biçiminden habersiz idiler.

Milliyetler arasında Kilisenin birinci sırayı işgal ettiğine inanmış olarak «ulusal dile dayanan sapıklıkla» iyi mücadele etmek için latinceye en başta yer veriyorlardı.

«Veliler, diyor Schimberg, Orta-Çağ kilise örgütü abidesini savunmada hareketsiz kaldılar. Latince yaygındır, onsuz kültür olamaz. Jezvitler, fransızca'yı, latince ile açıklıyorlar. Kolejlerde okulların açılışında, ödül dağıtımında, karnavala doğru, ulusal zaferler dolayısıyla, latince hitabeler her tarafta yankılanır, dururdu. Okula ilk başlayanların kitapları latinceydi, okumayı öğrenmede latince kullanılıyor. Rahipler, büyük fransız yazarlarını tasvip etmiyorlar, Cismanî sevginin nüfus etmiş olduğu tiyatro parçalarını kınıyorlardı. Ulusal dil ve edebiyat, onların yanında lâıyk olduğu yere sahip değildi. Onlar, fransız birliği için XVIII. yüzyılı sarsan büyük ulusal harekete katılmıyorlar. Zaten, kendi öz savunmaları için bile, muhaliflerinin mükemmel bir şekilde kullandıkları bir dili kullanmaktan acizdirler.» Tarikatın programları, kalıpları içinde donup kalmışa benziyor».

Öğretimde reformu destekleme eylemi:

Genelleştirme, hedefleri sapıtır. Halkın öğretimi ile burjuvanın öğretimini birbirinden ayırmak gerekir. Birincisi için kabul edilen şey: halk çocuğu, kendisine, bilgi çığırının geniş bir biçimde açıldığını görmemelidir. Öğrenim, köylü, uşak sınıfını yok edip, devrimci düşüncelerin yaygınlaşmasına yol açmaz mı, Diderot, şu açıklaması ile bu düşünceyi daha iyi ortaya koyuyordu: «Asalet sınıfının şikâyeti, şöyle dile getirilebilir: Okuma yazma bilen bir köylü, okuma yazma bilmiyenden daha zor baskı altında tutulabilir». O devrin yazıları «okulların çoğalmasını» hoşnutsuzlukla karşılıyorlar. Rahip Fleury, «öğrenimi zengin kişilere bırakınız», La Chalotais, Milli Eğitim üzerinde bir deneme kitabında: «Toplumun mutluluğu, halkın bilgisinin, meşgüliyetlerini aşmamasını ister» diyorlar. Voltaire ise iki kez, birincisi 19 Mart 1766 yılında «halkın yönetilmesi yerinde bir harekettir, eğitilmesi değil» ve ikincisi aynı yılın 1 Nisanında, «ve sizin de sabanlarınız olsaydı, benimle aynı dü-

şüncede bulunurdunuz, öğrenim yapması gereken işçi değil kentteki burjuvadır» diyor. Demokratik düşünce yoksulluğundan mı? Kuşkusuz, alt sosyal sınıftan olmakla beraber, aynı düzeyde öğrenim yapabilecek kimseler hakkında burjuvazinin önyargılarıdır bunlar. J. J. Rousseau, toplumsal değişimi reddederek, Emile adlı kitabında daha ileri gidiyor: «Yoksulların eğitime ihtiyacı yoktur, onun durumuna uygun eğitimi oluşturmuştur, başkasına da gerek yoktur.» Çoğunluk, çocuğuna öğrenim yaptırmak isteyenlerin, ücretini ödiyerek öğretmen tutmaları gerektiği kanısındadır. Bunlar kentlerde hayır-seven okulların bulunmasını kabul ediyorlar, çünkü buralarda çocuğa öğrenim gerektiren meslekler edinebilirler. Kırsal kesim için böyle bir şeyi kabul etmiyorlar.

Hükümetin feodal temsilcileri de aynı endişeyi paylaşıyorlar ve köylerde öğretmenlerin varlığını gereksiz buluyorlar. Öğrenim yaptırmak demek, gereksiz kişilerin hiçliğini artırmak demektir. D'Estigny, Auch'ta çeşitli toplulukların ve eyalet devletlerinin şikayetlerine rağmen, genel olarak, ekonomik önlemler nedeniyle, okulları ortadan kaldırma eylemine girişmekten çekinmiyor. Ona göre, köy okulları, köylerde kavga tohumu eken, toplumlara ve kişileri pahalı davalara sürükleyen adamların yetiştiği fesat tarlasıdır. Köylüleri toprak işlemekten vaz geçirirler. Toprağın tam işleneceği zaman, köylünün tarlaları bırakmasından korkulur, hele tarlayı sürecekte başka hiç kimse yoksa. Prevence hükümet temsilcisi kendi görüşünü şöyle açıklıyor: «Okuma yazma bilen bir köylü, bir meslek veya el sanatı öğrenmek için tarımı bırakır, bu da çok fenadır.» Nihayet, sadece halk eğitiminden yararlanmış bir çok anne ve baba okulu çok pahalı bulurlar: Çocuklarının kendilerinden daha fazla şey bilmeğe ihtiyaçları yoktur.

Okulu istemiyenler ve ona ilgisiz olanlar karşısında Kilise, bütün gücü ile okulu savunuyor. Kilise okul ile ilgileniyor, çünkü onda, inancın gelişmesini ve vicdanlar üzerinde yapabileceği etkiyi görüyor. Kendi denetiminde bir hıristiyan okulu istiyor. Zaten okulun verdiği öğrenim, okuma, yazma ve hesap öğretmekten ibaret kalmalıdır.

Filozoflar, çocuğun içinde bulunduğu koşulların düzeltilmesi ve kişiliğinin geliştirilmesi düşüncesi etrafında birleşti-

yorlar. Öğrenim, insanı, krallığın ve dinin bağımlılığından kurtarma çaresidir, en azından, filozoflara göre öğrenim sayesinde vatandaş kendini daha çok, ulusu toplumsal ve siyasal özgürlüğüne adıyacaktır. Fiziokratlara göre eğitim, bilimin etkisi ile verimi artırır ve çalışma yöntemlerini düzeltmeğe katkıda bulunur. Bilgisizlik, ilkel ve bir köşede kalmış insanın niteliğidir. Öğrenim, köylünün toplumsal hiyerarşi içerisinde yükselmesine ve kendisinin hakkı olan birinci sırayı almasına olanak sağlayacaktır. Mirabeau, «halkın dostu», şöyle diyordu: «Zenginin gördüğü öğrenimle fakirinki arasında fark oldukça, bu öğrenimlerin her ikisinden biri iyi olsa bile toplumda daima iki grup olacak, biri tahsilli, diğeri cahil, ve manevî eşitsizlik, maddî eşitsizliğin desteği olacaktır» «iktisat gazetesi», yazarları, rahip Baudeau, Dupent de Nemours, Quesnay ve Turgot bu görüşü paylaşmaktadırlar. Turgot, «Belediyeler üzerinde araştırma» adlı eserinde şöyle yazıyor: «Ulusların birinci bağı örf, ve adetlerdir. Bunların ilk tabanı ise, çocukluğundan beri insanın toplum içerisinde yaşaması nedeniyle, kendisine düşen tüm görevler hakkında almış olduğu eğitimidir. Bu bilimin çok az ilerlemiş olması hayret vericidir. Geometricileri, fizikçileri ressamıları yetiştirmek için, yöntemler ve kurumlar vardır, fakat vatandaşlar yetiştirmek için bu yöntemler ve kurumlar yoktur.» «Faziletli ve yararlı insanları, doğruya yönelik ruhları, temiz kalpleri, görevlerine düşkün vatandaşları» yetiştirmek için eğitim kaçınılmaz bir olgudur. Reform projeleri çoğalıyor: Polonya, İsveç, Rusya Bade (Rhin nehri üzerindeki Alman eyaleti) hükümdarları, filozofların ve ansiklopedistlerin düşüncelerine müracaat etmeğe başlıyorlar.

Reformculardan bazıları, Kilise mensupları kuruluşlarının devletin denetimi altında sürdürülmesini istiyorlar, diğerleri ise, kendilerini vatanın üstünde tutan dinî kuruluşları artık istemiyorlar. Bunlarca, eğitim, sivil eğitim olmalıdır; ilk öğrenim, genel, parasız ve zorunlu olmalıdır. Uygulama yönüyle eğitim çocukları meslek sahibi olmaya yöneltmelidir; lâik yönüyle vicedan özgürlüğüne saygılı olmalıdır. Ahlâk, artık dine değil, akla dayalı olacaktır. Çünkü, kraliyet bu dünyanın işidir, ahlâkın da dünyevî olması gerekir.

Fiziokratlar, Parlamenterler, filozoflar, Devletin yenitiminde bir öğretimin örgütlenmesini öneriyorlar La Chalotais şöy-

le diyor: «Ulus için Devletten başka kimseye bağlı olmıyan bir eğitim istiyorum, çünkü eğitim esasen devlete aittir.» Turgot ise krala şöyle diyor: «Mutlaka gerekliliğine inandığım bütün kurumların en başta geleni ve en önelismi, Majestelerinin hükümlerinin en başta geleni ve en önemlisi, Majestelerinin hükümünü üzerinde en çok etkisini göstermesi gereken, Hükümdarın, akademileri, üniversiteleri, kolejleri, küçük okulları, yönetimi altında toplayacak Ulusal bir Eğitim Meclisinin oluşturulmasıdır.»

Kolejlerde pedagojik bir devrime elverişli olan büyük harekette, bir biçim sorunu söz konusudur. Rollin, çift bir amaç izlemektedir:

1. Öğretmen ve öğrenci arasında anlayış ve güven uyandırmak.

XVIII. Yüzyıl Pedagojisinin öncüsü olan *Traité des études* (Öğrenimler Kitabı (1726) (1) içinde en çok ilgi çeken taraf sınıfların iç yönetimi ve gençliğe verilen ahlâki yöndür. İkna etme, zorlamanın yerini almalıdır. Gerçek disiplin, öğretmene saygı ve ona duyulan sevgi üzerine kurulur. Öğretmen, «her zaman aynı karakteri korumalı, ilke sahibi, alçak gönüllü, kendine hakim olmalı, yalnız akılı önder almalıdır....» «Öğrenimi sevdirmenin büyük sırrı, öğretmenin kendisini sevdirmesini bilmesidir» diyor. Görev zordur, özellikle kalabalık bir sınıfı yönetmek söz konusu olduğu zaman, çok ihtiyat ve yetenek ister; ancak, çok yumuşaklık, akıllı, ölçülü davranış soğukkanlılık ve sabırla, başa çıkılır. Öğrenimin arzuya dayandığı, zorlamaya gelemeyeceği konusundaki büyük ilkeyi hiç bir zaman gözden kaybetmemek gerekir; beden zorlanabilir, okul çocuğu, kendisine rağmen masada tutulabilir, ceza olarak ödevi iki katına çıkarılabilir, bunun için teneffüsten ve oyundan mahrum edilebilir. Fakat, kürek cezasına çarptırılan bir kimse gibi böyle çalışmak öğrenim midir, ne kalır böyle bir öğrenimden? Kitaplara bilime, öğretmenlere, çoğu kez tüm yaşam boyunca, hiç

(1) *Traité des études*, Fransız hümanisti, tarihçi ve Paris Üniversitesi rektörü Charles Rollin (166-1741) in eseridir. Aynı yazarın Roma tarihi adlı bir kitabı vardır.

beslemekten başka? Şu halde, sevgi, dostluk, ikna ve özellikle zevkini okşayarak, okul çocuğunun isteğini kazanmak gerekir.»

2. Yöntemleri yenilemek ve fransız olan şeye öncelik vermek.

Port-Royal manastırı, latincenin evrenselliğine karşı koymak için Rollin'i yetiştirmişti. Jansenist'ler, reformların kaynağı olan küçük okulları açmışlardı. Yayımlanan sözlükler, 1694 yılında (Academie) française), 1701 de (Furetière), 1719 da (Richelet) fransızcanın ilerlemesine katkıda bulundular. XIV. Louis, bizzat kendisi, 1679 yılında Paris Hukuk Fakültesine fransızcayı önermemiş miydi? Üniversite temsilcilerine şu beyanda bulunmamış mıydı: «Kolejlerde gençliğin öğrenim biçimi istenildiği gibi değildir. Öğrenciler orada olsa olsa biraz lâtince öreniyorlar. Fakat, tarih, coğrafya, ve hayatın gereksinimi için kullanılan bilimlerin çoğunu bilmiyorlar.»

1688 Yılında, rahip Fleury, *Traité du Choix et de la méthode des études* (Öğrenimi seçme ve öğrenim yöntemi kitabı)ında lâtince yerine fransızca kullanıyor. Ona göre, çocuk kendi ülkesinin yasaları içerisinde yetişmeli, Fransız tarihini ve tarihin yardımcı dalı coğrafyayı öğrenmeli, yararlı biçimde bilimsel bir öğrenim görmelidir. Çünkü eğitim hayata hazırlıktır. İşte Rollin'in esas düşüncesi buydu. «Her gün, veya en az iki günde bir, yarım saatını ülkesinin dilini öğrenmeğe vermenin çok büyük bir zaman olacağına inanan bir kimsenin bulunacağını sanmam» diyor.

Rollin, ilk olarak, fransızca için metinlerin açıklanmasına geniş yer veren akılcı bir öğrenim plânı öneriyor. Genel öğretim, fransız yazarlarını yakından tanıma fırsatı sağlamalıdır. Pellison'un Fransız Akademisi Tarihi veya Flécher'in Théodose tarihini değil, büyük eserleri okumalıdır; Boileau'nun eserleri, Racine'in dini Piyesleri gibi. Duyarsız ve kısır olan konuşma sanatı kurallarının öğrenimine karşı olduğu gibi, Rollin, öğrenimi, ahlâk, mantık ve fiziğe yöneltmek için kıyas felsefesini de kaldırıyordu. Örencide herşeyden önce fransızca dilinin zevkini uyandırmak, ve onu ileride, gençlerin bir gün işgâl edecekleri işe göre hazırlamak gerekir. Oysa «her şey fransızca yapılır.» Kızların eğitimini ele alırken, Fénelon'un düşünceleri-

ne katılıyor ve ev işleri eğitimi üzerinde ısrar ediyordu; batıl inançları, aşırı dindarlığı reddediyor, fransızca'yı, dilbilgisinin bir kaç kuralına indirgiyerek genç kızın, ahlâk ve hayatın gerektirdiği biçimde yetişmesi için, Yunan tarihi, Roma tarihi, kutsal tarih ve millî tarihin sağlayacağı hizmete parmak basıyordu. Genç kızın eğitimi, yararlılık ilkesine dayanmalı, yetişmesi, içinde bulunduğu koşula ve hayatta yükümlü bulunduğu göreve uygun olmalıdır.

Herşey, bu XVIII. Yüzyıl ortasında millî dile olan arzuyu ve millî dilin gerekliliğini göstermektedir. Eşsiz edebî bir zenginlik, fransız dilinin parlıtısını bütün Avrupaya yaydı. Aydın kafalar, fransızca'yı devamlı kullanılan bir dil haline getirdiler. Işıklar Avrupası, Fransız Avrupasıdır. Quintilien ve Pausanias yazarı (Çevirmeni) Gêdoyn, 1745 tarihinde şöyle yazıyor: «Niçin onlara (öğrencilere) kendi öz dilini öğretmiyelim, bu dilde, düşüncelerini, yeteneklerini aydınlatmalıdır, diğer bütün dillerden eski, bütün saraylarda konuşulan bu dilin, Avrupanın evrensel dili olmasına ramak kaldı, bu dilin ürettiği güzel eserler Fransızların olduğu kadar yabancıların da zevkini okşamıştır.» D'Alembert «Sanıyorum o dilleri (yunca ve latince) sınırlamalıyız, latince eser yazmaya verilen zaman kaybedilmiş zamandır» tezini savunuyordu. Didero'ya göre, ölmüş dillerin öğretimi, ufak bir seçkin gruba tahsis edilmelidir. «Bu eski dillerin kime gerçek yararı vardır? Hemen hemen hiç kimseye diyebilirim. Şairler, hatipler, araştırmacı veya diğer bazı edebiyatçı sınıfına mensup kismeler, yani cemiyetin en az gerekli bir grubu hariç hiç kimseye.» Voltaire ise felsefe sözlüğünde: «Latinceyi, saçmalıkları biliyordum» yazıyor. La. Cholotais, **Millî Eğitim Denemesi** kitabında fransızcanın, öğretimde sahip olması gereken yer üzerinde ısrar ediyor: «Bütün kurumlarda, ana dili teşvik etmek gerekir. Ana dil, hayat boyunca en gerekli olan şeydir. Bourgong Parlemonosundan genel avukat Guyton de Moreau, Millî Eğitim üzerine bir Araştırma (1764), adlı kitabında, şu ilkeyi ortaya koyuyor: «Amacı, hafızaları süslemek veya bilgiler kazandırmak olan her öğrenim, ana dilden yapılmalıdır... Çünkü, bu bilgileri, gerçek anlamı ile kazanmak için, daha çok kullanma olanağına sahip olduğumuz dilden onları elde etmeliyiz.» Başkan Rolland, **Eğitim Plânı** kitabında, bazılarının, eski dileri veya yabancı dilleri öğrenmelerinde yarar ol-

duğu kanısındadır. Fakat, «ana dillerini öğrenmek herkes için zorunludur, ayrıca, hergün karşılaştığımız dil yanlışları, okullarımızı bu kadar meşum, bu kadar bağışlanamıyacak bir savsaklıktan korumak için bizi uyarmalıdır.» Latince, deneysel bilimler için artık çağdaş beğeni ile uyum sağlayamıyordu. Ne yazık ki, monarşinin herhangi bir pedagojik planı yoktu. Oratorien tarikatına mensup Daunou, 1789 tarihli *Journal Encyclopedique*, te yayınlanan **Eğitim Üzerine Mektup** adlı bir yazısında, haklı olarak şöyle diyordu: «Fransız okullarının mutsuzluğu, bu okulların, hiç bir zaman kendi yüzyıllarının düzeyinde olmamalarıdır.» 1766 öğretmenlik sınavı yönetmeliği, adaylara, latineden tercüme ve metinlerin açıklamasını zorunlu tutuyor. Felsefi konularda yapılan incelemeler yine latince idi. Adaylar, konuşma sanatı ve gramer derslerinin bitirme sınavlarında latince nutuklar vermeğe mecbur tutuluyorlar.

Kuşkusuz, Paris Üniversitesine, de Wailly'nin **Fransızca dilinin genel ve özel ilkeleri sokuldu**. Bazı hallerde programlar, fransızca öğretimini içeriyor. Azar, azar fizik öğretimi, matematik öğretimi ve bir kısım felsefe öğretimi fransızca yapılıyor. Gramer sınıfları aynı eğilime sahiptir; fakat, hukuk fakültelelerinde, tıpta resmi dil daima latinedir. 1789 da, kraliyet kolejinde fransızca kürsüsü yoktu. Buna karşılık, Kral Bahçesi, Maden Analizi Okulu, Maden Okulu ve Mezière İstihkam Okulu gibi yerlerde öğretim fransızca yapılıyor. Herşeyden önce askeri okullar reform hareketine katkıda bulunuyorlar. Burarlarda «sağlam vücutlar», «aydın kafalar» «temiz kalpler» yetiştiriliyor. Bu okullarda, bütün metafizik gereksizlikleri bertaraf edilmiş olarak, fransızca, latince-klasik yazarların yalın zekâsı, almanca, tarih, coğrafya, doğal tarih, matematik, resim, dans, eskrim, ahlâk, müzik öğretimi yapılıyor. Bu okullarda, fransızca büyük bir yer tutuyor. Felsefe, çeşitli bilimleri içine alıyor ve bunların öğrenimi fransızca yapılıyor. Her türlü ortaçağ anlayışı kapı dışarı edilmiştir. Latince, sadece anlamak için programa konulmuştur, yazmak için değil. Böylece tasarruf edilen zaman, tarih, coğrafya, yaşıyan diller ve güzel sanatların öğrenimi için kullanılıyor. Dinî cemaatlerce yaşatılan bu okullar 2795 öğrenci barındırmaktadır. Bunların en önemlilerinden ikisi, Doctrinaire (Tarikatlarınca) yönetilen La Flèche ve Saint-Maur'un Bénédictin (Tarikatlarınca) yönetilen Soreze'dir.

Janseniste (1)'ler, Gallican'lar (1) Encyclopediste'ler ve parlementaire'ler dini kolejleri, Roma etkisinden kurtarmak istiyorlardı. Söz konusu olan, öğretim kadrosunu laikleştirmek ve kolejlerin yönetimini, halkın temsilcisi ve bu niteliği ile «milli eğitimi» yönetme görevi kendisine düşen devlete emanet etmektir. Diğer yanda, Kilise devlet hayatına, o denli bağlanmıştı ki, bir devlet tekelinin kurulması düşünüleliyordu. Fakat, kamu oyu, öğretimin geliştirilmesi, yeni pedagojik yöntemlere göre evriminin sağlanması için sabırsızlanıyordu. Ebeveynler, modern düşüncelere uyan bir öğretim arzuluyorlardı. Artık eğitimin yüksek bir sınıf için ayrılması kabul edilemezdi. Eğitim, daha demokratik sınıfları kazanmak için salonlardan, akademilerden çıkmalıdır. Tam evrim içerisinde olan Fransa, iktisadi ve toplumsal açıdan yeni gelişmelere tanık oluyor. Sahnede, maddecilik, metafiziğin üstesinden gelmektedir. Dini inançlar rengini yitiriyor. Yeni bir dünya açılıp, seçiliyor. Bu köklü değişimleri, yeni bir ahlak ve kişinin zihinsel oluşumunun yeni bir anlayışı izlemelidir. Bilmeğe, tanımaya susamış olma her şeye eğemendir. Geçerliliği kalmamış klazizmden çıkma kaçınılmaz olmuştur. Fakat, bir asır önce, düşünülmesi bile olanak dışı olan, cömertçe ortaya konulmuş tüm bilgileri içeren bir gençlik eğitimi havsalaya sığabilir miydi? Bilimde giderek derinleşen bilgiden doğan ihtisaslaşma, ve namuslu insanı belirliyen genel kültürü nasıl bağdaştırabiliriz Halbuki, şimdiye kadar tebaası yerine, hükümdar düşünüyordu. Kişinin üzerine düşen görevi yerine getirebilmesi için ona artık toplumsal ve siyasal bir formasyon verme zamanı gelmiştir. Eğer insan zekâsının gerekli nitelikleri kazanması ve bunu da dışarının kendisine vermesi isteniliyorsa, dış dünya ufkunu mümkün olduğu kadar geniş biçimde açabilen bir eğitim ve pedagoji oluşturmak gerekir. Condillac, doğrudan doğruya gözlem ve tecrübeye öncelik veriyor, zira, düşünceler ancak algılarla, faziletler ise ancak alışkanlıkların terbiyesiyle gelişebilir. Rousseau, «çocuğu,

(1) Janseniste: Hollandalı Jansenius (1585-1638) tarafından kurulan ve kaderciliğe öncelik veren tarikattır. Pascal, «Taşra mektepleri adlı eserini bu tarikatin eleştirisi için yazmıştır.

— Gallican: Fransız kilisesini papalığa bağlı kalmayı kabul etmekle beraber, masumiyeti (şaşmazlığı) sadece papalık için değil diğer katolik kiliseleri için de tanıyan fransız kilise mensuplarıdır.

kendisinin ilk ve insani gerçeğine bırakmak için, kökenini bu bozuk toplumdan alan her şeyi» ortadan kaldırmak gerekir düşüncesindedir. Geleceğin vatandaşı olan çocuğa, hayatta işe yarar ve ahlâki bir biçim vermek için, eğitimci, herşeyden önce gerçekleri göz önüne almalıdır, metafizik ancak akıl gerekli tüm gücü kazandıktan sonra gelebilir. Gerçek olarak, XVIII. yüzyıl dünyasının tutkusu mekanik olan şeylerdir. Ansiklopedistler, bilimlerin yetiştirici ve biçim verici oldukları ve felsefeyi, fizyoloji, tıp ve doğal tarihten ayırmanın mümkün olamayacağı kanısındadırlar. Bilim, tam bir din haline gelmektedir.

Bu oluşum ortasında, çizgilerini zor ayırabildiğimiz çok çeşitli zekâlar kendi taşını abideye taşımak için devreye giriyorlar. Fakat ortak bir düşünce bütün proje ve planları birbirine bağlıyor: Yalnız gerçeklere ve akla sarılmak için metafizikten kurtulma arzusu. Bu kapsamlı hareket içerisinde Malesherbes'in işe karıştığını görmek, bizi hayrete düşürmez. Bu özgürlükçü büyük zekâ, 1780 tarihinde, başkan Lamoignon'a öğretim ve zortunlu reformlar konusunda iki bilimsel muhtıra sunuyor. Üniversiteye olan güvensizliği nedeniyle, bir ulusal eğitime muhalif olarak, eski öğretmenlerin önyargıya dayalı anlayışını şikâyet ediyor.

«Tahlil» yani, bilimsel konuların fiziki incelenmesini, gün ışığına çıkarıyor. Orta-çağ skolastiğine ait olan herşeyi bertaraf ediyor. Pratik bir ahlâk yanlısı, Malesherbes, üniversitesinin ayrıcalığını reddediyor ve milli eğitimden «fransız gençliğine verilen bütün bilgilerde, fransız milletine özgü ortak bir öğrenim» çıkaracak projeyi «hatalı ve anlamsız» buluyordu. Bilimler yanlısı Malesherbes, fizik ve coğrafyayı iyi öğretmek için uygulamak sanatlar öğretimi öneriyordu. Çocuklara, gözlem uygulamayı ve parmaklarını kullanma ve el işine uydurmayı öğretmek gerekir. Pedagoji biliminin ilerlemesini gerçekleştirmek için yöntemler ve öğrenim aynı olmamalı, değişik olmalıdır. Bu nedenle, üniversiteyi devlet içinde devlet yapacak, öğretimin tümüyle tekeline verilmesi konusundaki «ölçsüz işfeklerini» kabul etmiyordu. «Paris üniversitesinin öğretim üyeleri ancak ikinci sınıf bilim adamlarından oluşabiliyor. Bilim adamlarının eksik olan edebi saygınlıklarını hükümetin kendilerine verdiği saygınlıkla kapatmaya çalışmalarını için bundan

dha iyi bir neden olamaz, Eski kolejlerle yarışmak için yeni kurumlar açılacak, bunlar yüksek eğitim sağladıkları ölçüde, gereksinimleri karşılanacak. Hukuk fakültelerindeki öğretim için hocaların sınavla alınması kabul ediliyor. Fakat, ilke olarak, otoritelerini etkinlikle gerçekleştirmek için kurum yöneticilerinin, profesörleri atamaları gerekecektir. Hükümet himayesinin hileye mahal bırakmasını önlemek amacı ile parlamente hukukçularından oluşmuş bir meclis, kamu hayır-yuvalarına yön verecekti. Taşrada, kumandanlardan, hükümetin eyaletlerdeki temsilcilerinden, başpiskoposstan kurtulan eğitim sorumluları, ancak, halkı temsil eden belediyelerin hukukcularına bağlanacaktı. Malessherbes iyi öğrencilerin eğitimlerini güçlendirmek için Parise gitmelerini önliyecek geniş yörelerde, yöntemler özenli hazırlanmış «şöhrete sahip kolejler» açmak istiyordu. Zaten, öğretim, bölgelere ve o bölgelerin özelliklerine uydurulmalıdır. Çünkü, Lille veya Strasbourg (kentleri) Toulouse (kenti) değildir! Nihayet, fransız halkının cehaletini, yabancı ülkelerdeki halk sınıflarının eğitimi ile karşılaştırarak, «bir memlekette edebiyatın Fransa'da olduğu kadar böyle benimsenebildiğine» hayret ediyordu.

Netice itibariyle, Malessherbes'in yargısı, keyfi hareket eden, kendi haline bırakılmış, tutucu bir üniversiteye karşı çağdaşlarının tutumuyla aynıydı, öğretimlerin özgürlüğü üzerinde birleşiyor, çeşitli yöntemlerin, ve eğitimde aşamanın gerçekleştirilmesi görevini, taşra meclisleri ile belediyeleere veriyordu.

1789 Arifesinde, kamu oyu, eğitimin kötü örgütlendiğine kanaat getirmiştir. Vatandaşa biçim vermek için yeni bir plan ve yeni çığırar gerekir. Programlar, görevliler birbirlerine dolanıyordu. Derbeder, ukalâ öğretmenler gibi, kolejler de saygınlıklarını yitiriyor. Kolejler öğrenci ile taşıyordu. Her yıl buralardan tahsilli, tutkulu, zeki delikanlılar yetişiyordu. Fakat bunların masum tutkularının önüne aşılması hemen hemen olanaksız engeller çıkıyordu: Para ve asalet unvanları. Ama ne paraları ne unvanları vardı. Ordu, yüksek Kilise mevkileri, yargı organları zengin ve asil aile çocuklarının elerindeydi. Entelektüel kişiler için iş yoktu, bunlar da Pansiyon işlerini çeviriyorlardı. Böylece, kolejler, öğrenime tutkun, fakat sabırsız

bir gençlik yetiştirirken, bu gençlik ihtilâlin genel kurmay kadrosunun oluşmasına katkıda bulunuyordu. Eski rejim, bunları iyi yetiştirmişti, ama değerlerine göre yer vermemişti. Reformcular, bu entellektüel değerlerin çoğalmasının toplumu sarsabileceğini seziyorlardı. Onlara göre, kolejlerin ve öğrencilerin sayısını azaltmak gerekirdi. La Chalotais, Guyton da Morveau, Başkan Roland, Fransa'nın akerleri tayfaları, sanatkârları bulunduğunu ileri süren Paris üniversitesi, Verlac'ın «bu eğitim selini» durdurmak gerekir dediği gibi, Parlemantoya sundukları muhtıradaki kolejlerin ve öğrencilerin azaltılmasını istiyorlardı.

Temsilcilerin muhtıralarında milli eğitim, ilk yeri işgal etmiyordu. Vatandaşın manevi gelişiminden ziyade, siyasî ve iktisadi sorunlara öncelik veriyorlardı. Zaten hiç bir surette bunlar devrimci değildiler, mevcut olanı düzeltme taraftarı idiler. Kilise adamı için, eğitim bir maneviyat sorunudur, le tiers (Kilise mensupları ile asalet sınıfı dışındakiler) için eğitim, bir yararlılık ve siyasal sorundur. Asalet sınıfı ise okula karşıdır. Bazıları okulun zorunlu olmasını istiyor, bunlar nadirdir. Diğerleri yoksul çocuklar için parasız olsun diyorlar. Fakat herkesin üzerinde birleştiği husus; öğretmenin maddî durumunun düzeltilmesi isteğidir: Bir konut, uygun ücretler, başarılı olanlara ödüller ve emeklilik maaşı.

Fakat Kilisenin rolü üzerinde anlaşmaya varılamıyor. Kilise adamları, dinin okuldaki yerinin belirlenmesini ve Kilise papazının öğretmeni tayin teftiş ve görevden uzaklaştırma yetkisini istiyor. Bazı muhtıralar, personelin ve programların lâikleştirilmesini red, fakat, papaz-öğretmenlerin hizmetlerini kabul ediyor, ama bunların hepsi, devlet gücünün, öğretmenleri tayin, denetleme ve görevden alma yetkisini kullanmasına yanadır. Bir kısmı, din adamlarının ihraç edilmesini, sadece sivil yargı organlarının eğitimle meşgul olmasını diliyor. Daha başka bir grup, asalet sahibi Saint Mihiel'in muhtırasını kaleme alanlar gibi, «millî bir eğitim ve basit esaslar çerçevesinde vatandaşlığın içindiği görevleri ve bu görevlerde tabii olarak doğan hakları sergileyen vatan-sever bir inanç «öğrenimi istiyor. Klerje (kilise adamları) paralı okulun sürdürülmesine yanadır. Klerje ile asalet sınıfı dışındakiler ise buna karşıdırlar, onlarca

öğrenim masrafını kilise ödemelidir. Kilisenin malları, gençlik eğitimi harcamalarını karşılamalıdır. Büyük vergi toplayıcıları (Décimateur) (1) eğitim harcamalarını ödemelidirler.

İşte kurucu hükümetin karşı karşıya bulunduğu zor, karışık, dengesiz durumu budur. Ulaşılması istenilen çözümle birlikte sorunu ele almak için hükümet formasyon, zaman ve önemseme bakımından gerekli koşullara sahip midir?

(1) Décimateur: Kendi kilise bölgesinde vergi toplayan kilise papazına deniliyor. 1789 dan önce, bölgenin vergisi kilise papazına verilirdi. Vergi toplama yetkisi sayesinde kilisenin maddi gücünün devletle aynı düzeye geldiği zamanlar olmuştur.